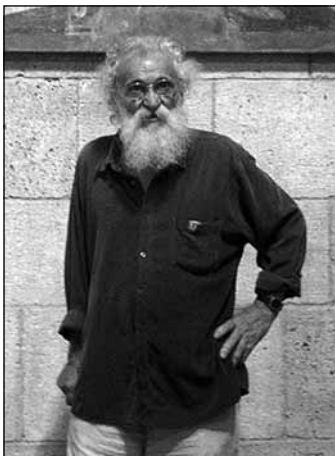

Körmendy Zsuzsanna

Tanár és tanítvány¹

Király Gyula
(1927–2011)

Király Gyula sokunknak, köztük nekem is „Király tanár úr” volt és marad. Nincs köztünk többé, de rá gondolunk és beszélünk róla, így valahogy mégiscsak velünk van. Beszélünk róla, fölnyitjuk a zsilipet, mely az emlékeinket elzárja. Visszaárad fiatalkorunk, diákéveink, s különös átváltozásoknak lehetünk ilyenkor tanúi: ami nagyon fontosnak tűnt, az végül eltörpül, amit pedig természetesnek és adottnak éreztünk, arról megállapítjuk, hogy az volt a lényeg, semmi más.

Most még fölfoghatatlan, hogy Király tanár úr már egyetlen kérdésünkre sem válaszol. Nem minősít, nem karikíroz, nem ironizál, nem elmélkedik. Nem tesz föl zavarba ejtő kérdéseket, melyeket hirtelenjében meg sem tudtunk válaszolni, és hiába érezzük, hogy most már majdnem minden kérdésére tudnánk a választ, mert ő bizonyosan nem kérdez többé.

Mi, akik itt vagyunk ebben a templomban, mindannyian tudjuk, hogy aki elment közülünk, annak az életműve rendkívül jelentős. Király Gyula a leningrádi Zsdanov Egyetemen végzett, ahol 1949-től 1953-ig tanult. Utána Debrecenbe került, ahol tanársegédként dolgozott a Kossuth Lajos Tudományegyetem orosz tanszékén. Moszkvai aspirantúra után Budapestre jön, és az ELTE-n tanít, adjunktus. 1969-ben lesz az irodalomtudományok kandidátusa. Később, még szintén az ELTE-n, docens. 1993-tól címzetes egyetemi tanár, tudományos tanácsadó, majd 1996-tól a Károli Gáspár Református Egyetemen oktat. Vendégtanári meghívásai, tanulmányútjai, néhány városnévvel jelezve: Hamburg, Amsterdam-Rotterdam, Párizs, Varsó.

Tudóstársai értékelésében ez az életmű tudománytörténeti jelentőségű. Ahogy egyikük fogalmazott: Király Gyula a magyar irodalomtudományi ruszisztikában új módszert és koncepciót dolgozott ki. Joggal jelenthető ki, hogy a hazai ruszisztika poétikai iskolájának megteremtője.

Az irodalomtudós-társak és a tanítványok méltatása mögött nemcsak értékelés van, hanem hála is. A tudásért, amit tőle kaptunk. De a tudáshoz, mint a földből kihúzott növény gyökeréhez a földcsomók, hozzátapadnak az emlékeink.

Bergyajev szerint kétféle ember van, azok, akik Tolsztojhoz vonzódnak, és azok, akiknek Dosztojevszkij a világmagyarázat. A Király Gyula köré gyűlő diákok majdnem mind Dosztojevszkij-hívók voltak. Nagyszerű előadó volt,

¹ A Kálvin téri református templomban január 26-án tartott megemlékezésre készített búcsúztató.

szemináriumai is valójában előadások voltak. Úgy tanított meg bennünket esztétikailag látni, hogy közben a filozófiai élményről egy pillanatra sem hagyta, hogy elfeledkezzünk.

A magyarországi Dosztojevszkij-szakirodalomban Király Gyula gondolatai, tanulmányai azért megkerülhetetlenek, mert valami egészen újat hoztak. Szembefordult mind az ideológiai alapú, átpolitizált megközelítéssel, mind a szociális tartalmak romantizálásán alapuló értékeléssel. Rászánt egy egész órát arra, hogy a *Bűn és bűnhődés* valódi, pontos fordítása az lenne, hogy *Kihágás és büntetés*, és ablakok sorát nyitogatta ki a fejünkben, mikor megértette velünk, hogy ez valójában mit jelent.

1983-ban megjelent könyve, a *Dosztojevszkij és az orosz próza* komoly poétikai kimunkáltságával akaratlanul szinte zárójelbe kényszerített egy sor magyarul addig megjelent írást a nagy orosz íróról. Vagy talán pontosabb így: mint minden igazán fontos könyv, a korábbi tudás, korábban kialakított kép átértékelésére készítetett.

Ha elképzelem azon diákok tömegét, akiket Király tanár úr hosszú évtizedek során tanított, akiknek előadott, akiket vizsgáztatott, azt hiszem, a Szabadság hídig állnánk sorfalat. De szükségszerű, hogy a diákok eme tömegéből kiváljanak azok, akiket maga köré gyűjtött. Volt benne igény erre, és volt tanári vonzereje. Képesség, érdeklődés, szakmai kíváncsiság, tehetség döntik el, hogy egy tanulóból lesz-e tanítvány. Magam az angol szakot hanyagoltam el kissé Dosztojevszkij miatt, akinek regényei megbűvöltek. Harmadéves koromban egy diáktársam javasolta, hogy okvetlenül keressem meg Király Gyulát, ha Dosztojevszkijről fontos dolgokat akarok megtudni. Így is történt. Beültem egy Dosztojevszkij-szemináriumára harmadévesen, és attól kezdve minden félévben fölvettem Király Gyula szemináriumát, mert minden szemeszterben mást kaptam. Ha azt állítom, nagyon jó előadó volt, azzal nem mondtam semmit. Szuggesztív volt, gyakran ironikus, sőt csúfondáros, és egyfolytában azt lehetett érezni, hogy irodalmi klisék ellen küzd, hanyag poétikai megközelítéseket vesz vitriolosan támadás alá. Nagyjából öt percre volt szüksége ahhoz, hogy az egész regénytragédia-elmélet, amelyet Dosztojevszkij durva leegyszerűsítésének tartott, szavai nyomán kártyavárként omoljék össze, hogy csak egyetlen példát mondjak. Megtanulhattuk tőle azt is, hogy a narráció az egyik legfontosabb regényesztétikai kérdés, a próza alapkérdése, és anélkül nem is érdemes hozzáfogni egy elemzéshez.

Tegnap elolvashattam néhány tanítványának levelét, és megdöbbenett, hogy bár ők többnyire jóval később vetették papírra tapasztalataikat Király Gyula pedagógusi tevékenységéről, benyomásaik mennyire hasonlóak voltak az én korosztályoméihoz. Vagyis évtizedeken át ugyanazzal a rendkívül koherens pedagógusi személyiséggel találkozhattak azok a generációk, akik nála tanulhattak. Az egyik róla szóló írásban azt olvastam, hogy nála még a tudományos munka, az írás is kissé háttérbe szorult, oly fontos volt számára a pedagógusi tevékenység. Tegyük hozzá ehhez, hogy Király Gyula egyetemi oktatóként, szemináriumvezetőként is alkotómunkát végzett. Produkcióra sarkallt, és izgalmas előadásmódja a nagyobb tudás megszerzésére ösztökölt. Nem lehetett csak úgy ott ülni egy Király-szemináriumon, félig csukott pillákkal. Kérdezett, amire nem mindig kellett válaszolni, de ha mégis, akkor

nagyon észnél kellett lenni. Magasra tette a lécet. Olyan tanár volt, akinek egy beadott dolgozatra elég volt azt mondania: „ez jó volt”, s ettől a három szótól már szárnyaink nőttek.

Nézzék el nekem, ha visszaemlékezésemben a személyes szálak jobban belekeverednek, de ez talán megkerülhetetlen. Erről egy kis történet: Király Gyula nem az a tanár volt, aki remek állásokhoz juttatta tanítványait, hanem aki tudáshoz segített, és megtanította értékelni az igazságkereső értelmet. Merem ezt elmondani róla azért is, mert végzős koromban, egy nem túl jókedvű pillanatában (bármennyire hihetetlen, de derűs lényétől az elkomorulások sem voltak idegenek) azt mondta: „magának nem hozzám kellett volna szemináriumra járnia, hanem a másik Királyhoz, és akkor már lenne állása”. (A nagy hatalmú Király Istvánról van szó, akinek Pándi Pál mellett a legnagyobb ideológiai befolyása volt az egyetemi életre.) Hogyan bukott ez ki belőle, ma sem tudom. Hiszen ő is tudta, tudnia kellett, amit mind a tanítványai: ő a legtöbbet adta: a tudást és a tudásra való kíváncsiságot. Nem is illett volna hozzá, hogy mást akarjon adni.

Ő más módon segített, és tudom, hogy nagyon sok tanítványának. Amikor féléves ösztöndíjjal a leningrádi Zsdanov Egyetemen kutathattam a Dosztojevszkij-szakirodalomban, ajánlólevelet írt, arra biztatva, keressem meg vele Fridlender professzort. A borítékot kézbe véve Király Gyula nevének láttán Fridlender igen barátságos lett, de mikor megtudta, az *Ördögökkel* foglalkozom (amely regény megjövendöli a sztálinizmust), azt javasolta, inkább sétáljunk a Puskinszkij Dom kertjében, és úgy beszéljünk. (A fálnak lehet füle, a fáknak kevésbé.) Csak hát mínusz huszonöt fok volt... És ami ennél is fontosabb: az 1973-as évben jártunk. Király tanár úr mindenestre nagyokat nevetett, mikor hazajövelelem után lábujjfagyással fenyegető megsértálatásomat elmeséltem neki.

Tanítványait nagyon erőteljesen afelé irányította, hogy vegyenek részt az Országos Tudományos Diákköri Konferencián. Kíméletlenül a megméretés felé terelte őket, amilyen korán csak lehetett. Dolgozatainkat átíratta, új szempontokat adott a bővítéshez, s még az olvasmányjegyzéket sem hagyta szó nélkül. „Lukácsot olvasott? Miért nem Bahtyint?” – mondta egyszer tettetett haraggal. Ennek az állandó munkára készítésnek meg is volt az eredménye. Mire egy nála tanuló diák elkezdte a szakdolgozatát, az már félig készen is volt a fejében. Király Gyulánál erős tréning volt. Sok tehetséges ember egymást is jobban megismerte nála vagy általa. Scepan Voronovicot, egy nagyon tehetséges lengyel fiút, aki szintén a szemináriumára járt, megbízta azzal, hogy mondja magánóra a szakdolgozatához Przybilski Dosztojevszkij-tanulmányát lengyelből. Nekem meg az angol szakirodalomból kellett tájékoztatást adnom másoknak. Igen, ez így ment. Király Gyula szervezett, inspirált, fölpörgetett mindenkit maga körül, munkára és teljesítményre ösztönzött. Ez volt a lételeme.

Hosszú idő után, körülbelül három éve, véletlenül találkoztam újra a tanár úrral az Írószövetségben. Én ugyanazt az embert láttam benne, mint egyetemista koromban, haja-szakáll persze hosszú lett és tiszta ősz, de élénk és csúfondáros kék szeme ugyanolyan derűvel villant ki arcából. Beszélgettünk, oldottan, mint régen, nem tudtam, hogy az lesz az utolsó találkozás.

Amikor elveszítünk valakit, összeszedjük róla az emlékeinket. Másnak, meglehet, ezek csak kavicsok. Nekünk drágakövek.

A Cédus Művészeti Alapítvány és a Napút folyóirat 2010. évi kiírásának mintegy félezer pályázója közül nagyon sokan jelentkeztek több vagy igen terjedelmes munkával; elbírálásukkal az ígért határidőre a szerkesztőség tagjai elkészültek. A (rész)közlésre elfogadott prózai munkákat, tanulmányokat, dokumentumszövegeket valamint verseket 2012 februári számunkkal bezárólag folyamatosan tesszük közzé a pályázat logójával megjelölten vagy füzetmelléleteinkben.

PRÓZA

Albrecht Ferenc
Komor Zoltán
Kő-Szabó Imre
Nyírfalvi Károly

VERS

Balla Zsuzsanna, Csaba Lilla,
Deák Zsuzsanna, Erdélyi Tea,
Gál Erika (ford.), Hétvári Andrea,
Komor Zoltán, Koncz Teréz (fordítás),
Mező Hajnalka, Mohai Szilvia (fordítás),
Nagy István Paphnutius (fordítás),
M. Pálffy Erika (fordítás),
Schiff Júlia (fordítás), Sütő Fanni,
P. Tóth Irén (fordítás)

DRÁMA

Pruzsinszky Sándor

TANULMÁNY, DOKUMENTUM

lásd a könyveknél

Részletek közlésén túlmenően FÜZET vagy KÖNYV formájában is kiadhatónak találtuk, a Napkút Kiadóra bízva megjelentetésük útjának egyengetését, az alábbi kéziratokat:

Bazsó Ádám (tanulmány), **Bozók Ferenc** (verseskötet),
Börcsök Mária (tanulmány), **Csákvári József** (dokumentum),
Dörömbözi János (tanulmány), **Hegedűs Mária** (versek),
Jámbor Zsuzsanna (meseköltemény), **Kodaj Bálint** (verseskötet),
Merényi Krisztián (verseskötet), **Mihálydeák Erzsébet** (verseskötet),
Rácz Lajos (dokumentum), **Ritter György** (dokumentum),
Ujszigeti Dezső, Orisek Márta, Ujszigeti T. Judit (műfordítás: verseskönyv)

A Napút 2010. évi nívódíjasa:

bozgore@freemail.hu (regény és műfordítás) – egyelőre rejtőzködik.

Különdíjas:

Juhász Anikó (verseskönyv).

Minden pályázónak köszönjük, hogy műhelyünket munkájukkal megkeresték. Sokat olvastunk. Merítettünk. Fel is fedeztünk. További alkotó kedvet kívánunk! (A szerkesztőség)